

Test pomenovania obrázkov a ich vybavenie (POBAV)

PÍ SOMNÁ ZÁMERNÁ VERZIA

autor: Doc. MUDr. Aleš Bartoš, PhD

Ide o pôvodnú českú a krátko trvajúcu skúšku na včasný záchyt porúch reči a pamäte. Zmyslom testu je rýchlo preveriť písaný jazyk, dlhodobú sémantickú a krátkodobú vizuálnu pamäť.

Test sa skladá z dvoch častí – pomenovania a vybavenia obrázkov. Najskôr je úlohou vyšetovaného napísať pod všetkých 20 obrázkov jedným slovom ich správne názvy a zároveň si ich zapamätať. Preto ide o písomnú zámernú verziu. Vzápätí si má bez distrakcie spomenúť a napísať spamäti čo najrýchlejšie a čo najviac názvov obrázkov v ľubovoľnom poradí v časovom limite jednej minúty. Ide o pomerne náročnú skúšku, preto nemá zmysel ju vykonávať u osôb s pokročilým deficitom (napr. menej než 20 bodov v Krátkom teste mentálnych funkcií (Mini-Mental State Examination, MMSE). Zapisovanie názvov je jednoduchý spôsob, ako zaistiť pozornosť, ktorá napomáha vštepovaniu (napr. namiesto učenia s usmernením – kategoriálnou náповeďou, čím sa šetrí čas). Výhodou je tiež samostatné vykonávanie vyšetovanou osobou, takže sa testujúca osoba dokonca môže venovať chvíľu niečomu inému. Jediný moment vyžadujúci väčšie sústredenie je otočenie preloženého hárka hneď, ako vyšetovaný dopíše posledný názov obrázka.

Test zvládne administrovať prakticky ktokoľvek. Nie je potrebná žiadna zvláštna kvalifikácia alebo zložitý nácvik. Pri pocitovom administrovaní si celý test môže záujemca vykonať sám.

Inštrukcie, priebeh a skórovanie písomného zámerného Testu pomenovanie obrázkov a ich vybavenie (POBAV)

Najskôr prehnite List pre vyšetrovaného na polovicu, ako je naznačené čiarkovanou čiarou uprostred listu.

1. časť – POMENOVANIE OBRÁZKOV

ADMINISTRÁCIA:

Najskôr povedzte inštrukciu a potom predložte len hornú časť strany hárka s obrázkami. Pomenovanie obrázkov nie je časovo obmedzené.

Dôležité! Po dopísaní posledného názvu obrázka je potrebné Hárok pre vyšetrovaného s obrázkami okamžite otočiť, aby si vyšetrovaný znova nemohol pozerat' obrázky.

Ak vyšetrovaný pri písaní zároveň hovorí názvy nahlas, požiadajte ho, aby prestal. Je potrebné zachovať jednotné testovanie u všetkých osôb a tiež zabrániť zvýhodneniu pomocou hlasitého vštepovania. Malo by ísť o písomnú skúšku bez používania hlasitých slov.

Ak na konci nie sú všetky obrázky pomenované, môžete povedať neutrálnu otázku: **„Máte to hotové? Je to všetko?“** Vyšetrovanému NEpomáhajte tým, že mu ukážete ešte nepomenované obrázky.

INŠTRUKCIE:

„O chvíľu pred sebou uvidíte 20 obrázkov.“ (Obrázky pritom NEukazujte.) **Pod každý obrázok napíšete jeho názov jedným slovom.“** (pauza) **„Zároveň sa snažte si každý obrázok zapamätať. Neskôr budete písať spamäti názvy obrázkov, ktoré ste si zapamätal/i“**

ADMINISTRÁCIA:

Po dopísaní názvu posledného obrázka *rýchlo* otočte List pre vyšetrovaného preložený v polovici. Vyšetrovaný vidí len dolnú časť BEZ OBRÁZKOV. Odmerajte na stopkách 1 minútu. Podľa aktuálnej situácie je možné ukončiť test skôr, dohodou s vyšetrovanou osobou. „**Ak sa Vám už nedarí spomenúť si na ďalšie obrázky, môžete skončiť.**“

INŠTRUKCIE:

„**Teraz napíšte do tejto tabuľky čo NARCÝHLEJŠIE (pauza) čo NAJVIAC (pauza) názvov obrázkov v EUBOVOLENOM poradí. Máte na to jednu minútu. Na poradí obrázkov nezáleží. Je to jasné? Môžeme začať? Teraz!**“

Začnite merať čas a testovanie ukončíme po jednej minúte. Po jednej minúte môžete ukončiť testovanie slovami. „**Teraz test vyhodnotím.**“

Hneď po vyšetrení test vyhodnotíme jednoducho a rýchlo podľa nasledujúceho návodu.

VYHODNOTENIE TESTU POBAV

1. časť – POMENOVANIE OBRÁZKOV

Hodnotíte podľa počtu CHÝB v pomenovaní, ktoré môžu byť dvojakého typu: 1) zle pomenované alebo 2) vôbec nepomenované obrázky. Tieto chyby si môžete označiť zakrúžkovaním čísla obrázka.

Správnosť názvov obrázkov posudzujte prísne, pretože ide o veľmi jednoduchú úlohu. Názvy musia byť presné. Medzi *chyby* patrí zlý, skomolený alebo nadradený pojem. Použitie zlého názvu znamená tzv. sémantická parafráza (zebra – žirafa, lev – tiger, cesnak – cibuľa a iné). V názvoch by nemali byť skomoleniny, pravopisné chyby alebo chýbajúce písmená (napr. kuric namiesto kukurica, nosonožec namiesto nosorožec alebo uch namiesto ucho), teda tzv. fonémické parafrázie. Chybou je tiež použitie nadradeného pojmu (napr. oblečenie namiesto košela alebo pečivo namiesto praclík).

Medzi *správne názvy* počítate tiež zdrobneniny, synonymá alebo podobné názvy (napr. dromedár, sliapočka, ušnica). Podradené názvy hodnotíte ako správne pojmy (napr. rifle namiesto nohavíc, výr namiesto sova, lipa namiesto stromu).

Správne názvy obrázkov sú: 1. ježko, 2. nohavice, 3. ťava, 4. ucho, 5. korytnačka, 6. ponožka, 7. lev, 8. cesnak, 9. klokan, 10. ananás, 11. hroch, 12. kukurica, 13. netopier, 14. kaktus, 15. labuť, 16. píla, 17. zebra, 18. košeľa, 19. sliepka, 20. strom.

Okrem správnych názvov tolerujte tiež výrazy: rifle, menčestráky, dromedár, ťava jednohrbá, ušnica, ušný lalok, ponožky, levíča, kengura, hrošík, kukuričný klas, píla, listnatý strom, lipa, dub, buk, jaseň, javor, jabloň a iné ďalšie druhy zodpovedajúce nakreslenému stromu. Ostatné názvy sú nesprávne.

Väčšina starších osôb by mala urobiť **chybu v pomenovaní najviac jedného obrázka**.

Obrázky sme vybrali podľa starostlivého dlhoročného výskumu (Bartoš 2013). V ňom sme sa snažili nájsť obrázky, pokiaľ je to možné, jednoznačne pomenované jedným slovom. Niektoré obrázky majú naozaj jedinečný názov (napr. ježko, jahoda, palma). U ďalších sme museli upustiť a nastaviť aspoň 90% zhodu pomenovania so zamýšľaným pojmom v normálnej seniorskej populácii, aby sme mali k dispozícii väčší počet obrázkov pre rôzne účely testovania (napr. praclík, cesnak, zebra). V nasledujúcej tabuľke uvádzame správne prípustné názvy na rozdiel od príkladov chybného pomenovania.

Tab. Různa kvalita pomenovania obrázkov pre POBAV

	Obrázky sady 1	OK	KO
	Správny názov	Prípustný, uznateľný názov	Príklady nesprávnych názvov
1	Jež	ježko	krtko, ihelník, pichliače
2	Nohavice	rifle, menčestráky	kalhoty
3	Ťava	dromedár, ťava jednohrbá	lama, slon
4	Ucho	ušnica, ušný lalok	
5	Korytnačka		pancier
6	Ponožka	ponožky	pančuchy, podkolenky, noha, topánka
7	Lev	levíča	pes, tiger, vlk
8	Cesnak		cibuľa, ľalia, makovica, strúčik
9	Klokan	kengura	skokan, zajac, líška, vačkovec
10	Ananás		ovocie, citrus, kokos, kaktus
11	Hroch	hrošík	prasa, diviak, nosorožec, zubor, byvol, brav
12	Kukurica	kukuričný klas	klas, lusk, ryba
13	Netopier		upír, motýľ, výr
14	Kaktus		bodliak, kvetina, agát, kvetináč, rastlina s pichliačmi
15	Labuť		hus, kačica
16	Píla	pílka	
17	Zebra		žirafa, kôň, koník, osol, mulica, koza
18	Košea		sako, bunda, kabát, šaty, nohavice, blúzka, uniforma
19	Sliepka		kohút, kura, holub
20	Strom	listnaný strom, lipa, dub, buk, jaseň, javor, jablň	smrek, list

	Obrázky sady 2	OK	KO
	Správny názov	Prípustný, uznateľný názov	Príklady nesprávnych názvov
1	Opica	šimpanz	gorila, veverica, zvierka, žaba
2	Šál		šatka
3	Medveď	ľadový medveď, grizzly, medvedica, medvieďa	brav, prasa
4	Banán		jedlo
5	Veverička		kuna, lasica, líška, hlodavec, králik
6	Sveter	mikina, pulóver	šaty, tričko
7	Žirafa		zebra
8	Paprika	kápia	chilli paprička
9	Nosorožec		hroch, jednorožec, zubor, byvol
10	Skrutkovač		dláto, vrták, mikrofón, pinzeta, pádlo, rýľ, náradie, podpaľovač, mixér
11	Mrož		tuleň, tučniak, vorvaň, uškatec, nosorožec, slon
12	Praclík		pečivo, had, rožok, pletenka, žemľa, lano, stužka, opasok, srdce, mušľa, červík, tvrdé pečivo
13	Páv		vejár, moriak, morka, pštros
14	Palma		banánovník, strom
15	Tiger	tigríca	lev, mačka, leopard, jaguár, rys, antilopa
16	Gitara		bendžo, basa, husle, mandolína, lutna
17	Osol	oslík, somár, mulica	poník, kôň, koník, vlk, kojot, ovca
18	Šaty	dámske šaty	košieľka, sukňa, dámska nočná košeľa, kroj
19	Sova	výr	papagáj, vták, kukučka
20	Hruška		jablko

Tabuľka vznikla starostlivou analýzou názvov od 550 osôb (320 intaktných seniorov a 230 pacientov s Alzheimerovou chorobou).

2. časť – VYBAVENIE OBRÁZKOV

Hodnotíte podľa počtu SPRÁVNE VYBAVENÝCH OBRÁZKOV. Najskôr určíte počet chybných názvov. Tento počet odčítate od celkového počtu vybavených názvov obrázkov. Vyradíte **dvojaký typ chýb vo vybavení si**: 1) názov neexistujúceho obrázka (konfabulácia) a 2) opakujúci sa výraz jedného obrázka (počíta sa ako jeden).

Aby ste neprehliadli nejaký chybný názov, dobrou pomôckou je zapisovať si čísla obrázkov vedľa názvov do záznamovej tabuľky. Jednoducho tak identifikujete konfabulácie a pomôže vám to určiť opakujúce sa názvy obrázkov.

Ako **názvy správne vybavených si obrázkov** uznáte zle pomenovaný obrázok (ohodnotený ako chyba v 1. časti – pomenovanie), ktorý je ale rovnakým výrazom vybavený. V tejto fáze už ide o skúšku pamäte, nie pomenovania, napr. ak vyšetrovaný pomenuje zle hrocha ako prasa, ale potom si ho zase vybaví ako prasa, započítame ho ako správne vybavený názov obrázka. Podobne postupujete pri skomolení názvu. Pokiaľ skomolené slovo pri pomenovaní pomenuje rovnako pri vybavení, započítate ho ako správne vybavené slovo (nosonožec pri pomenovaní – nosonožec pri vybavení). Nemôžete ho trestať za zlé pomenovanie dvakrát, tj. aj pri vyšetrení pamäti. Za správne vybavený považujete tiež názov obrázka, ktorý síce nebol vôbec pomenovaný, ale aj napriek tomu bol vybavený (pomenovanie a pamäť s dlhšou latenciou).

Časť vybavenia si je časovo obmedzená na jednu minútu, ktorá sa po analýzach javí ako optimálna.

Väčšina starších osôb by si mala spomenúť na **7 a viac správnych názvov obrázkov**.

Novosť postupov a prínos testu POBAV

Prednosťou testu je krátke trvanie (3-4 minúty) a jednoduchá administrácia preverujúca viac kognitívnych funkcií.

V metodike sú nové 1) obrázky, 2) ich usporiadanie, 3) postup testovania, 4) sprístupnenie testu a 5) účel testu.

1. Na testovanie sa používajú obrázky, ktoré boli po niekoľkoročnom výskume pre tento účel vytvorené a starostlivo vybrané. Stvárnenie čiernobielych perokresieb je pôvodné. Ich správne a jednoznačné pomenovanie s 90% a vyššou úspešnosťou bolo overené na vzorke česky hovoriacej seniorskej populácie (Bartoš 13).
2. Usporiadanie obrázkov je pôvodné a zámerne v presne určenom poradí. Na začiatku a na konci sú obrázky jednoduché na pomenovanie preto, aby mali možnosť si ich v druhej časti vybaviť aj pacienti s miernou Alzheimerovou chorobou a ďalšími kognitívnymi poruchami. V strednej časti sú naopak ťažšie obrázky na pomenovanie, pretože vo všeobecnosti sa z tejto oblasti vybavujú ťažšie. Preto najťažšie obrázky na pomenovanie bolo možné zaradiť predovšetkým na preverenie dlhodobej sémantickej pamäte a písaného jazyka. Na všetkých nepárnych pozíciách sú vždy obrázky zvierat. Na párnych pozíciách sú obrázky z ostatných

kategorií (napr. oblečenie, ovocie, zelenina, časť ľudského tela, náradie). Obrázky a ich usporiadanie testu POBAV sú uznané ako priemyselný vzor (Bartoš 15).

3. Postup testovania je pôvodný. V jeden celok sú spojené dva testy, ktoré sa používajú obvykle samostatne. Testovanie reči pomenovaním obrázkov sa kombinuje s vyšetrením epizodickéj krátkodobej pamäte. V prvej časti pomenovania obrázkov je náročnosť testu zvýšená rozdelením pozornosti medzi pomenovanie a súčasnú úlohu si obrázky zapamätať. Písomným pomenovaním je dosiahnutá správna registrácia podnetov na zapamätanie. Počet 20 obrázkov je zámerne zvolený tak, aby prevyšoval kapacitu krátkodobej pamäte. Tým je zvýšená náročnosť testu. Druhá časť vybavenia si je rýchlou skúškou krátkodobej pamäte.
4. V priebehu vývoja vznikol pôvodný záznamový hárok, ktorý úsporným spôsobom obsahuje všetko podstatné na administráciu a vyhodnotenie testu. Jeho podobu prihlasujeme ako priemyslový vzor na Úrade priemyslového vlastníctva. Test POBAV je po registrácii na internetových stránkach AD Centra <http://www.nudz.cz/adcentrum/testy.html> jednoducho prístupný pre kohokoľvek.
5. Účelom testu je preveriť viac kognitívnych funkcií za krátky čas. Deficity môžu byť zistené buď v prvej časti zameranej na písaný jazyk a dlhodobú sémantickú pamäť alebo v druhej časti zameranej na krátkodobú epizodickú pamäť alebo v oboch častiach. Abnormálne výkony sú signálom na podrobnejšie vyšetrenie, aby sa zaistil presnejší rozsah poruchy a stanovila sa príčina.

Využitelnosť metodiky a predpokladaný užívateľ

Test POBAV pre rýchlu detekciu porúch pamäte nielen pri demencií je jednoducho využitelný a vykonateľný kýmkoľvek bez zvláštnych skúseností, len po krátkom zácviaku. Pre svoje vlastnosti môže byť vhodným nástrojom v bežnej praxi praktických a odborných lekárov, psychológov, zdravotných a sociálnych sestier, ergoterapeutov a dokonca príbuzných pacientov alebo si ho môžu vykonať motivovaní pacienti sami. Pomôže im v rozhodnutí, či sú potrebné ďalšie odborné vyšetrenia. Metodika je využitelná aj vo výskume pamäte a pri vzdelávaní študentov stredných a vysokých škôl.

Zoznam publikácií k testu POBAV

1. Bartoš A. Netestuj, ale POBAV: písomné zámerné Pojmenování OBrázků A jejich Vybavení jako krátká kognitivní zkouška. *Cesk Slov Neurol N* 2016; 2016; 79/112(6)

2. Bartoš A. Obrázky k vyšetřování a trénování poznávacích funkcí. Česká republika. Průmyslový vzor, CZ 36461. 2015-06-03. Dostupné také z:
http://isdv.upv.cz/portal/pls/portal/portlets.vzs.det?xprim=10082754&lan=cs&s_majs=&s_puvo=&s_naze=
3. Bartoš A, Čermáková P, Orlíková H, Al-Hajjar M, Řípová D. Soubor jednoznačně pojmenovatelných obrázků k hodnocení a léčbě jazykových a kognitivních deficitů. *Cesk Slov Neurol N* 2013; 76/109(4): 453-462